

Hof Cranestein (1)

Buitenplaats en boerderij bezuiden Oostkapelle

Jaco Simons

Het landgoed dat in deze bijdrage centraal staat, moet er één van aanzien zijn geweest. Het toen gloednieuwe buitenverblijf kreeg rond 1655 namelijk een plekje op de zeer bekend geworden Kaart van Walcheren van Nicolaas Visscher en Zacharias Roman en dat terwijl dit cartografenduo niet erg scheutig was met het vermelden van buitenplaatsen.

Wanneer ging de opbouw van Crane Hofste(de) of Cranestein, want daar gaat het hier over, precies van start? Wie was de grondlegger ervan en welke eigenaren volgden hem op in de loop der jaren? Wat gebeurde er na de ontmanteling van de buitenplaats? Vragen genoeg om in de geschiedenis te duiken van dit landgoed, dat even ten zuiden van de dorpskern van het Walcherse Oostkapelle lag.

Buitenplaats in opbouw

We schrijven 10 juni 1645. Een drietal Oostkapelse schepenen bevestigt in een akte dat de Middelburger mr. Adriaen Crane een boerderij heeft gekocht bestaande uit een huis, een hofstede en een boomgaard. Het is de plaatselijke landbouwer Willem Laureijsse die zijn bezit van de hand heeft gedaan. Deze transactie kunnen we beschouwen als het startpunt van wat in de jaren erna zou uitgroeien tot landgoed Cranestein.

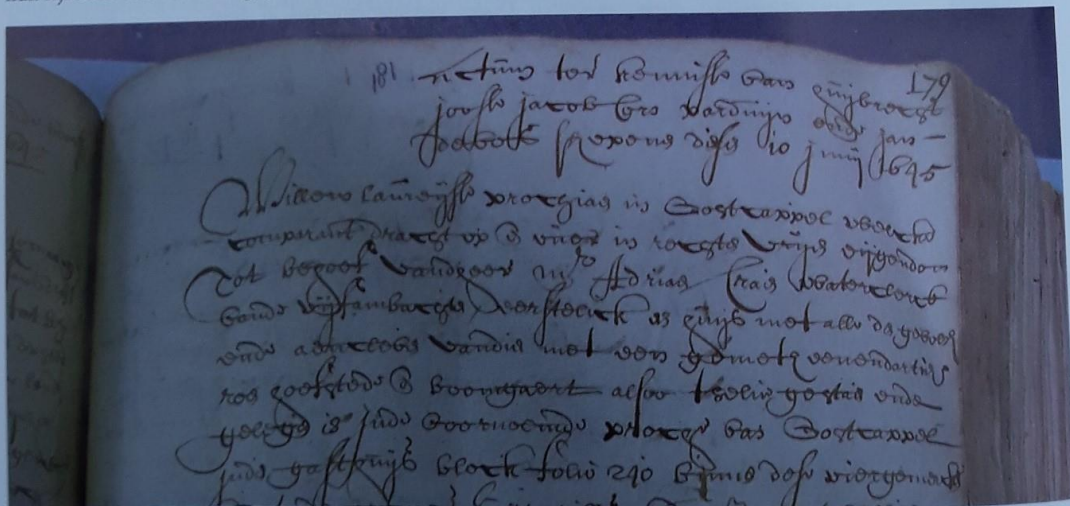
In de zeventiende en achttiende eeuw was het voor vermogende lieden, zoals Adriaen Crane, van groot belang om een buitenplaats van allure te bezitten. Zij hadden zo een toevluchtsoord om in de zomer de benauwde stad, waar zij hun permanente verblijfplaats hadden, te kunnen verlaten. Bovendien konden zij met een buitenverblijf pronken met hun rijkdom. Dat was belangrijk om status te verwerven,

want die leidde onder meer tot het verkrijgen van hoge bestuurlijke functies.

De boerderij die Crane van Laureijsse had gekocht stond op een perceel van 1 gemet en 31 roeden, bijna een halve hectare, in het zogeheten Gasthuisblok.¹ Grenzend aan zijn nieuwverworven bezit kocht Adriaen Crane vervolgens nog stukken land van andere lieden. Dat waren Andries Bastiaanse, David van Reigersberg en Pieter Boudaen Courten. De laatste twee heren waren op Walcheren destijds bekende namen. Van Reigersberg was onder meer eigenaar van buitenplaats Wulpenburg, gelegen tussen Veere en Kleverskerke²; Boudaen Courten was bewoner van Popkensburg, het kasteel bij Sint Laurens dat in eigendom was van zijn vrouw. De genoemde stukken land die Adriaen Crane "bijeengegaaft" werden als het ware samengesmolten tot één perceel van 5 gemeten en 171,5 roeden, qua omvang te vergelijken met ruim drie voetbalvelden. Dit flinke stuk grond zou de basis vormen van de beoogde Hof Cranestein.

Dat Adriaen Crane bezig was met een landgoed in opbouw bewijst de zogeheten 'Overloper van de Vijfambachten van Walcheren' uit 1656. Een overloper is overigens een soort belastingregister waarin voornamelijk landbezit werd genoteerd.³ Op het samengesmolten perceel blijkt nu niet alleen de genoemde boerderij te staan. Er is inmiddels een U-vormige gracht gegraven waarbinnen een herenhuis is gebouwd en er zijn vijvers en dreven (bomenlanen) aangelegd.

Naast het basisperceel werden er in de loop der tijd nog meer stukken land in het Gasthuisblok aangekocht door Crane, die zo een nadrukkelijk stempel zette op het gebied bezuiden Oostkapelle.

2 Een belangrijk document: in deze schepenate van 10 juni 1645 wordt bevestigd dat Adriaen Crane de boerderij van Willem Laureijsse heeft gekocht. De opbouw van Cranestein kan van start gaan

Mr. Adriaen Crane

Adriaen was een zoon van Matthijs Crane en Margriete Plouch. Wanneer hij precies werd geboren, is niet duidelijk, maar dat moet circa 1610 zijn geweest. Het gezin Crane⁴ bestond verder nog uit een oudere en een jongere zoon, Lourens en Lennaert.⁵

Adriaen trouwde in 1641 met Anna van der Merwede van Clootwijck. Het paar kreeg, voor zover bekend, de drie dochters Margriete, Anna Maria en Pieterrella. Na de dood van zijn vrouw Anna hertrouwde Adriaen rond 1666 met Maria Schotte, telg uit een Middelburgse regentenfamilie en weduwe van Jan van Hoorn, ambassadeur aan het hof van de koning van Groot-Brittannië en daarna raad en schepen van Middelburg.⁶

Maria Schotte is eenvoudig te verwarren met Maria Schot, de Vlissingse die was getrouwd met mr. Apollonius Ingels, oprichter van Hof Swanenburg aan de duinrand van Koudekerke op Walcheren. De Middelburgse en Vlissingse families Schot(te) hadden echter geen verwantschap.⁷ Adriaen Crane en Maria Schotte woonden in de Gortstraat in Middelburg. De echtelijke verbintenis duurde als gevolg van Adriaens dood slechts een jaar of vijf. Maria toucheerde daarna een weduwetoelage van 1875 pond Vlaams, een aanzienlijk bedrag.⁸ Zij stierf in 1698 en werd begraven in de Oude of Sint Pieterskerk in Middelburg.⁹ Adriaen Crane begon zijn loopbaan als wijnkoopman in Middelburg en bekleedde vervolgens een indrukwekkend aantal functies, voornamelijk op bestuurlijk vlak. Allereerst was Adriaen actief binnen de diverse Walcherse wateringen, die kunnen worden beschouwd als de voorlopers van ons huidige waterschap. Zo was hij in de periode

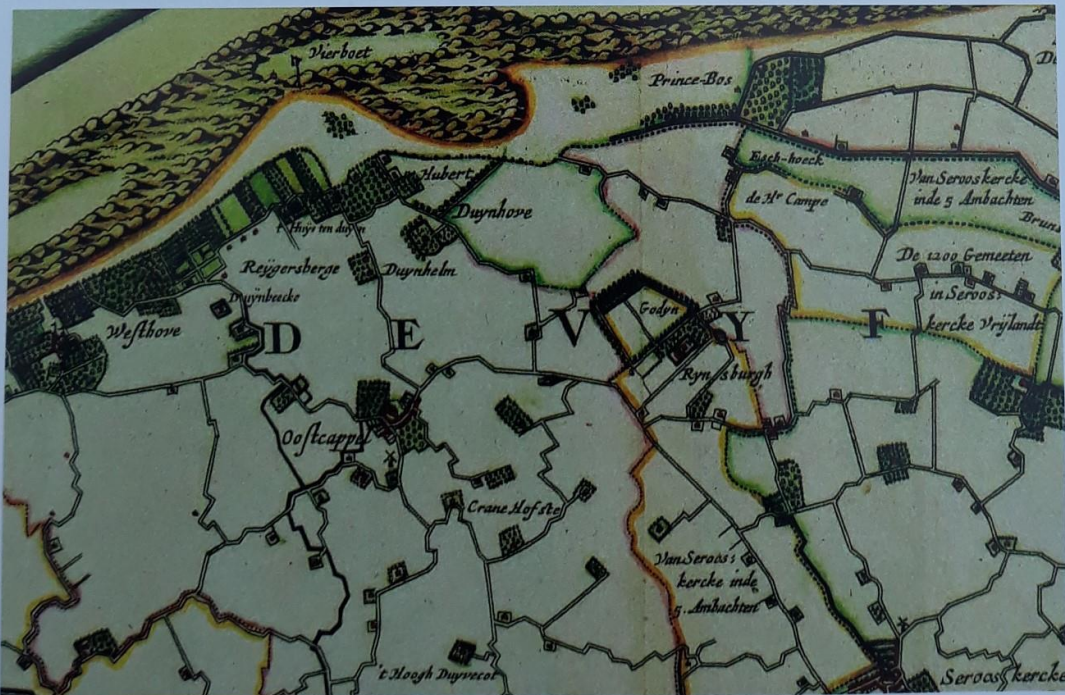
1644-1670 waterkierk van de Vijfambachten. In die functie was hij onder meer verantwoordelijk voor het kopiëren en herzien van overlopers en het ontvangen van geschot, een soort belasting. Bovendien nam Adriaen zitting in de magistraat van Middelburg. In de periode 1658-1671 was hij raad, schepen, thesaurier en burgemeester. In 1665 was Crane commissaris van de Polder Walcheren en in 1669 leenman Bewestenschedde. Ook was hij overdeken, een soort voorzitter, van het Houtzagersgilde.

Naast betaalde functies was Adriaen pro deo actief. Inzet ten behoeve van de kerk of de armenzorg benadrukte niet alleen een sociale betrokkenheid, maar was ook statusverhogend. Daarom was Crane diaken bij de nederduits-gereformeerde kerk van zijn woonplaats.

Pas op het laatst van zijn leven bekleedde Adriaen de topfuncties van burgemeester van Middelburg (in 1668 en 1671) en van bewindhebber van de Verenigde Oostindische Compagnie. Die laatste functie oefende hij slechts zeven maanden uit, van 22 januari tot en met 15 augustus 1671.¹⁰ Op die datum overleed Adriaen na een intensief leven. Hij werd enkele dagen later begraven in de Oude Kerk.

Kort na Adriaens dood liep een schip van de helling van de Middelburgse VOC-werf. Het schip was gebouwd voor de Kamer Zeeland en werd genoemd naar de buitenplaats van Crane. Het deed slechts enkele jaren dienst, want de Kranestein verging al in 1674 bij het West-Afrikaanse eiland São Tomé.¹¹

Zoals in de inleiding werd aangestipt, staat Adriaens buitenplaats vermeld op de kaart van Walcheren van Vis-

Crane Hofste(de) op de kaart van Walcheren van het cartografenduo Visscher-Roman, circa 1655

Prent van Cranestein uit 1662, in: Nicolaus Visscher, *Speculum Zelandiae*, Amsterdam 1668.

scher-Roman (1655) als *Crane Hofste*. In 1668 publiceerde Nicolaas Visscher een boek met een serie prenten. Onder de afbeeldingen bevond zich het landgoed van Crane, dat *Cranestein* werd genoemd. De tekening zou al in 1662

door zijn compagnon Zacharias Roman op de markt zijn gebracht. Deze feiten doen vermoeden dat de naam *Cranestein* kort na de publicatie van de *Walcherenkaart* in het leven moet zijn geroepen.¹²

Dochters en kleinzoon

Na Adriaens overlijden waren de dochters Anna Maria en Pieternella zijn erfgenamen. Van dochter Margriete vernemen we niets meer. Zij zal op jonge leeftijd zijn gestorven. Rond 1675 werd Anna Maria geheel en alleen eigenaresse van haar vaders landgoed.¹³

Anna Maria Crane werd vermoedelijk in 1658 geboren en trouwde al rond 1675 met Johan Duvelaar, kapitein en commandeur binnen het militaire apparaat. Hij was een zoon van de Middelburgse burgemeester Joos Duvelaar en diens vrouw Margaretha de la Palma de San Fuentes.

Johan Duvelaar werd in 1671 benoemd tot commandeur van Axel en was het jaar daarop kapitein van een Zeeuwse compagnie in het Staatse leger. In 1673 en 1674 diende hij als kapitein en commandeur in Lillo, bij Antwerpen. In het laatstgenoemde jaar keerde hij alweer terug naar zijn vertrouwde post in Axel, waar hij de leiding kreeg over een compagnie van 89 koppen.

Op 11 april 1677 vond De Slag bij Mont Cassel plaats. Duvelaar werd bij die strijd in Noord-Frankrijk ingezet in zijn functie van kapitein van een Zeeuwse compagnie. Helaas verliep de strijd voor Johan niet zonder slag of stoot. Hij raakte zwaar gewond en overleed als gevolg daarvan binnen een maand.¹⁴ Uit het huwelijk tussen Anna Crane en Johan Duvelaar was één zoon geboren, Pieter. Hij werd niet oud en overleed in 1694 “in de beste bloei van zijn leven”, zoals dat in een genealogische bron mooi wordt omschreven.

Anna Maria hertrouwde in 1683 met Johan François Velters, heer van Welsinghe en Wellinkwerve en onder meer commissaris bij de Polder Walcheren. Velters was sinds 1672 eigenaar van de buitenplaats Den Dolphijn. Dit landgoed moeten we lokaliseren ter hoogte van de huidige Kruitmolenlaan en de naar het buitenverblijf genoemde Dolfijnstraat in Middelburg. Anna Maria kreeg met Velters ook één zoon, Marcelus Leonardus. Hij zag in 1684 het levenslicht. En net als Anna Maria's eerste man ging ook haar tweede echtgenoot al snel na hun huwelijk heen. Johan François overleed in 1685 of 1686 in zijn huis op het Molenwater in Middelburg.¹⁵ Anna Maria Crane bleef nog lange tijd wonen op dit adres, want pas in juni 1703 overleed zij daar. Haar toen 19-jarige zoon Marcelus Leonardus Velters was Anna's enige erfgenaam en hij kreeg na zijn meerderjarigheidsverklaring, vermoedelijk in of net voor 1707, Cranestein in handen.¹⁶ Hij trouwde in 1712 met Sara Margaretha Schorer.¹⁷ Marcelus werd later postmeester-generaal (directeur van de posten) in Middelburg. Zijn schoonvader, mr. Willem Schorer, had datzelfde beroep uitgeoefend, maar dan vele jaren eerder. Willem Schorer was immers al in 1702 overleden. Enkele jaren vóór Velters' dood werd Cranestein verkocht en kwam er aan de 'periode Crane' een einde. Dat tijdperk had bijna 75 jaar geduurd.

In de volgende aflevering van Nehalennia volgt het tweede deel van Hof Cranestein.